

LATGALES IEDZĪVOTĀJU LAIMES IZJŪTAS STRUKTŪRA UN TĀS SOCIĀLI DEMOGRĀFISKIE DETERMINANTI

THE STRUCTURE OF LATGALE INHABITANTS' FEELING OF HAPPINESS AND ITS SOCIO- DEMOGRAPHIC DETERMINATES

Ēriks KALVĀNS

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija

Abstract. *The aim of this scientific research article is to describe the structure of the Latgale inhabitants' feeling of happiness, the influencing socio-demographic factors, as well as the presentation of socio-demographic portraits of the happy and unhappy Latgale inhabitants. A key concept of „happiness” is used in this publication. The theoretical interpretation of the happiness phenomenon is based on the findings of positive psychology, according to which happiness is defined as a life satisfaction and positive evaluation of his life and positive emotions over negative emotions.*

As the research base Latgale region has been chosen because this is the region of Latvia with the lowest socio-economic development, which is considered one of the poorest regions in the European Union - so it acquires a special topicality of welfare problem, the most important aspect of happiness.

„Oxford happiness questionnaire” adapted by the author to Latvian culture and socio-demographic survey, were used in the research paper.

It was found out that essential socio-demographic factors influencing the Latgale inhabitants' feeling of happiness are a social activity, a material assurance, gender and level of education.

Keywords: *gender, happiness, level of education, material assurance, social activity.*

Ievads

Introduction

Laimes fenomena problēma ir viena no fundamentālajām psiholoģijas problēmām, tādēļ interese par to saglabājas visā psiholoģijas zinātnes vēsturē. Laime ir viena no svarīgākajām cilvēku pamatvērtībām. Tiekme pēc laimes ir raksturīga katram cilvēkam un veido neatņemamu cilvēka iedabas daļu. Cilvēka priekšstati par laimi iekļaujas viņa dzīves jēgu veidojošo vērtību sistēmā un atspoguļo viņa attieksmi pret pasauli (Мишутина, 2009).

Pozitīvās psiholoģijas ietvaros tika veikta virkne pētījumu (Diener, Seligman, 2004; Diener & Biswas Diener, 2002; Adler & Newman, 2002 u.c.), kuri apstiprina laimes izjūtas un it īpaši apmierinātības ar dzīvi (laimes kognitīvais komponents) saikni ar valsts sociāli ekonomiskajiem apstākļiem.

Sociāli ekonomiskās attīstības jomā Latgales reģionā ir viszemākie rādītāji Latvijā. Piemēram, iekšzemes kopprodukts uz vienu Rīgas iedzīvotāju 2007.gadā 15 reizes pārsniedza iekšzemes kopproduktu uz vienu Daugavpils rajona iedzīvotāju (Воронов, Лавриненко, 2011). Šie fakti aktualizē jautājumu

par Latgales nelabvēlīgās sociāli ekonomiskās situācijas ietekmi uz tās iedzīvotāju laimes izjūtu.

Ņemot vērā minētos faktus, šī pētījuma mērķis ir izpētīt Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas struktūru, kā arī noteikt dažu demogrāfisko un sociāli ekonomisko faktoru ietekmi uz minēto fenomenu.

Laiques izjūtas struktūras izpētei tika pielietota Oksfordas laimes aptauja (turpmāk OHQ) (Kalvāna adaptēta, 2013), kā arī respondentu sociāli demogrāfiskās stratifikācijas anketa (Kalvāns, 2013).

Laiques koncepts mūsdienu psiholoģijā *The concept of happiness of modern psychology*

Šī raksta ietvaros laimes fenomens tiek pamatots ar pozitīvās psiholoģijas autoru M.Ārgaila, E.Dīnera, K.Preto, M.Tamira atziņām, kuras veido teorētisko pamatojumu Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas un to ietekmējošo faktoru empīriskajā izpētē.

M.Ārgails (2003) laimi traktē kā apmierinātības ar dzīvi kopumā pārdzīvojuma stāvokli, kopējo refleksīvo savas pagātnes un nākotnes novērtējumu un pozitīvo pārdzīvojumu biežumu un intensitāti. Laime M.Ārgaila skatījumā ir fenomens, kurā apvienoti kognitīvie un afektīvie komponenti. Savukārt par nozīmīgiem laimes izjūtas sasniegšanā tiek atzīti tādi faktori kā ciešu sociālo saikņu esamība, apmierinātība ar darbu, veselība, brīvā laika esamība un saturs, personības īpašības un pozitīvas emocijas. Saskaņā ar M.Ārgailu nozīmīgi faktori ir materiālais stāvoklis, kā arī vecums un dzimums (Argyle & Martin, 1991).

E.Dīners, K.Preto, M.Tamirs un līdzautori ir izstrādājuši integrētu subjektīvās labklājības (laimes sinonīms) struktūru, kurā pētnieciskā interese pievērsta indivīda izvēlei dzīvē, iespējamām intervencēm un subjektīvās labklājības mērījumiem. Laiques fenomena struktūru E.Dīnera, K.Preto, M.Tamira un līdzautoru integrētajā subjektīvās labklājības modelī veido četras galvenās subjektīvās labklājības stadijas: dzīves apstākļi un notikumi, emocionālās reakcijas uz notikumiem, atgriezeniskā saite par emocionālām reakcijām – atmiņas un globālais dzīvi novērtējošais spriedums (Prieto, Diener, Tamir, Scollon, 2005).

Laiques izjūtu determinējošo faktoru problemātika ir izraisījusi plašu teorētiku interesi un gūst atspoguļojumu daudzos pētījumos (Galati & Sotgiu, 2004; Kasser & Ryan, 1996; Argyle & Lu, 1990; Argyle, 2001; 2003; Lyubomirsky, Lepper, 1999; Kahneman, Diener, Schwartz, 2003; Sheldon & Lyubomirsky, 2004; Diener, Oishi, Lucas, 2003; Snyder & Lopez, 2009 u.c.)

Pamatojoties uz minēto un citu zinātnieku teorētiskā un empīriskā zinātniskā materiāla analīzi, laimes izjūtu ietekmējošos faktorus iespējams apkopot divās apjomīgās grupās:

- 1) iekšējie faktori – faktori, kas saistīti ar subjekta personību;

2) ārējie faktori – faktori, kas saistīti ar subjekta sociālo apkārtni.

Izanalizējot minēto autoru atziņas par laimes izjūtu ietekmējošo faktoru raksturu un korelāciju ar laimes izjūtu, iespējams secināt, ka laimes izjūtu nosaka iekšējie ar personības saturu saistītie faktori, tomēr noteikta loma laimes izjūtas veidošanā ir sociālajiem faktoriem, no kuriem būtiskākais, pēc M.Ārgaila domām, ir sociālās attiecības (Argyle, 2001). Pētījumā par Latgales iedzīvotāju laimes izjūtu tika eksperimentāli noteikta tādu faktoru kā dzimums, vecums, izglītības līmenis, dzīves vieta, ģimenes stāvoklis, nodarbošanās, ienākumu līmenis, sociālā un reliģiskā aktivitāte ietekme uz respondentu laimes izjūtu.

Pētījuma metodoloģija *Research methodology*

Pētāmās izlases (n=450) stratifikācijai tika izmantota metodika „Sociāli demogrāfiskās stratifikācijas anketa” (Kalvāns, 2013), bet laimes izjūtas struktūras pētījumiem – M.Ārgaila „Oksfordas laimes aptauja” (*Oxford Happiness Questionnaire, Hills, Argyle, 2002*), adaptēta 2013.g. (Kalvāns; $\alpha=0,65 - 0,88$ atsevišķām aptaujas skalām).

Pētījumā tika iesaistīti respondenti no Rēzeknes, Balvu, Ludzas, Preiļu, Daugavpils un Krāslavas novada.

Respondentu stratifikācija tika veikta pēc dzimuma, vecuma, ģimenes stāvokļa, izglītības, dzīves vietas, nodarbošanās, materiālās nodrošinātības, reliģiskās un sociālās aktivitātes. Empīriskā pētījuma bāzi veidoja valsts izglītības iestādes, Latgales reģiona valsts iestādes un privātie uzņēmumi.

Pētījuma rezultātu analīze *Analysis of the research results*

Veicot laimes izjūtas izpēti, metodikas „OHQ” indikatoru telpā ar faktoranalīzes palīdzību tika noteikts, ka Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas struktūru veido šādi faktori:

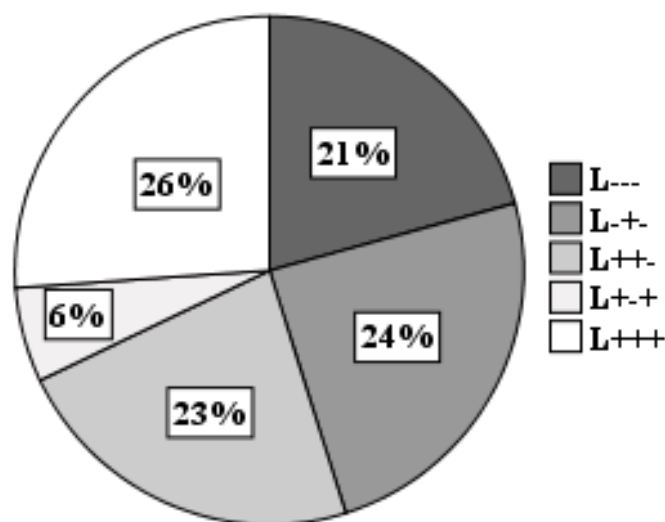
- apmierinātība ar dzīvi kopumā;
- pozitīvu emociju esamība;
- pozitīvs dzīves novērtējums laika perspektīvā.

Ar divpakāpju klasteranalīzes palīdzību tika veikta respondentu klasifikācija izdalīto laimes izjūtas struktūras faktoru telpā, kuras rezultātā tika iegūtas piecas respondentu grupas, kas raksturo Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas struktūru (skat. 1.tabulu). Noteiktais *Silhouette* koeficients (0,5) liecina par vidēju klasterizācijas kvalitāti.

1.tabula. **Latgales iedzīvotāju grupas ar dažādu laimes izjūtas struktūru**
Table 1. The various structures of feelings of happiness in the Latgale inhabitants' groups

Grupas apzīmējums	Laiques izjūtas struktūras raksturojums
L---	Respondentiem raksturīga neapmierinātība ar dzīvi kopumā un atsevišķiem tās aspektiem, pagātne tiek vērtēta kā neveiksmīga, trūkst pozitīvo emociju un raksturīgas pesimistiskas nākotnes prognozes
L-+-	Respondentiem raksturīga pozitīvo emociju dominante, neskatoties uz neapmierinātību ar dzīvi kopumā un nelielu neapmierinātību ar pagātne un dzīves perspektīvām
L++-	Respondentiem raksturīga apmierinātības ar dzīvi izjūta, tajā pašā laikā respondentus raksturo zināma vilšanās savā pagātnē un neprasme saredzēt dzīves perspektīvas. Ir izteikta pozitīvo emociju dominante
L+++	Neskatoties uz izteiktu pozitīvu savas dzīves notikumu vērtējumu kopumā, kā arī zināmu pozitīvu attieksmi pret savu pagātne un spēju saredzēt dzīves perspektīvas, šīs grupas respondentus raksturo spilgti izteikts (viszemākais visā respondentu grupā) pozitīvu emociju trūkums
L++++	Respondentus raksturo apmierinātība ar dzīvi kopumā un atsevišķiem tās aspektiem, pozitīvu emociju dominante, pozitīvs pagātnes un savu sasniegumu vērtējums, kā arī dzīves perspektīvas redzējums

1.attēlā ilustrēts pētāmās izlases procentuālais sastāvs pēc izdalītajām respondentu grupām ar dažādu laimes izjūtas struktūru.

1.attēls. **Latgales iedzīvotāju ar dažādu laimes izjūtas struktūru procentuālās attiecības**
Figure 1. Latgale population with different percentages of happiness structure

Procentuāli lielāko izlases grupu (26%) veido respondenti ar laimes izjūtas struktūru „L+++”. Otro lielāko grupu (24%) veido respondenti ar laimes izjūtas struktūru „L-+-”. Jāatzīmē, ka 21% no pētāmās izlases veido grupas „L---”

respondenti, kuru laimes izjūtas struktūru raksturo zems šī fenomena faktoru līmenis.

Balstoties uz laimes fenomena hedonisma traktējumu un pozitīvās psiholoģijas pārstāvju uzskatiem (Seligman, 2002; Diener, Seligman, 2002; Kahneman, Diener & Schwartz, 2003), iespējams apgalvot, ka būtiskākais laimes izjūtas rādītājs ir pozitīvu emociju esamība. Saskaņā ar šo apgalvojumu izdalīto grupu respondentus „L+++”, „L++-” un „L-+-” var klasificēt kā „laimīgus”, bet grupu „L---” un „L+--” respondentus – kā „nelaimīgus”. Tādējādi 26% respondentu raksturo pazemināts laimes izjūtas līmenis, kas liecina par laimes problemātikas aktualitāti Latgales reģionā.

Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas struktūras saiknes ar respondentu sociāli demogrāfiskajiem raksturojumiem analīzei tika izmantots neparametriskais tests (*Chi-Square Tests* (χ^2)). Turklāt ar Kramera V-kritērija (*Cramer's V*) palīdzību tika noteikts šīs saiknes ciešums. 2.tabulā ilustrēta Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas saikne ar viņu sociāli demogrāfiskajiem raksturojumiem.

2.tabula. Respondentu laimes izjūtas un sociāli demogrāfisko raksturlielumu saikne grupās ar dažādu laimes izjūtas struktūru

Table 2. Socio-demographic characteristics of respondents' feeling of happiness in the link groups with various structures of feeling of happiness

<i>Sociāli demogrāfiskie raksturlielumi</i>	<i>Pīrsona koeficients</i>	<i>Kramera kritērijs</i>	<i>Saikne starp lielumiem</i>
Dzimums	17,488	0,242	0,002
Ģimenes stāvoklis	4,503	0,123	0,342
Izglītība	12,108	0,143	0,146
Dzīves vieta	1,053	0,059	0,902
Nodarbošanās	11,898	0,141	0,156
Materiālā nodrošinātība	18,704	0,177	0,017
Reliģiskā aktivitāte	7,341	0,111	0,500
Sociālā aktivitāte	21,637	0,269	<0,001

Veiktā analīze atklāja respondentu ar dažādu laimes izjūtas struktūru saikni ar tādiem sociāli demogrāfiskajiem raksturlielumiem kā dzimums, materiālā nodrošinātība un sociālā aktivitāte ($p < 0,05$).

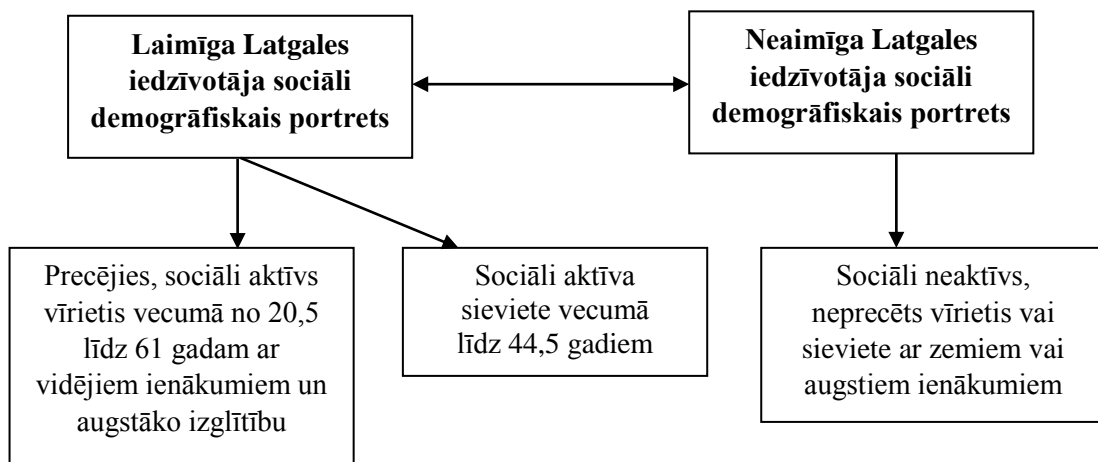
Iespējams konstatēt, ka lielākā savstarpējā laimes izjūtas struktūras atkarība konstatēta ar respondentu sociālo aktivitāti, bet zemākais atkarības līmenis – ar respondentu dzimumu. Pārējiem sociāli demogrāfiskajiem raksturlielumiem netika konstatēta statistiski nozīmīga saikne ar respondentu laimes izjūtas struktūru.

Analizējot respondentu sadalījumu pa minētajām laimes izjūtas struktūru raksturojošajām grupām, ņemot vērā sociāli demogrāfiskos raksturlielumus, kuriem tika noteikta statistiski nozīmīga saikne ar pētāmo laimes izjūtas fenomenu, tika noskaidrots, ka Latgales reģiona sievietes raksturo augstāks

laimes izjūtas līmenis nekā vīriešus. Laimīgāki ir arī respondenti ar augstāku materiālo nodrošinātību un augstu sociālo aktivitāti.

Lai iegūtu laimīga un nelaimīga Latgales iedzīvotāja apkopojošo „portretu”, pētāmās izlases respondenti atkarībā no pozitīvo emociju līmeņa divpakāpju klasteranalīzes rezultātā tika sadalīti 2 klasteros – „Laimīgs” un „Nelaimīgs”. Nākamajā etapā tika veikta šo respondentu klasifikācija ar lēmumu koka palīdzību.

Veiktās klasifikācijas rezultātā atkarībā no respondentu vecuma, sociālās aktivitātes, dzimuma, ģimenes stāvokļa, materiālās nodrošinātības un izglītības līmeņa tika izveidots apkopojošs laimīga un nelaimīga Latgales iedzīvotāja sociāli demogrāfiskais „portrets”, kas ilustrēts 2.attēlā.

2.attēls. Laimīga un nelaimīga Latgales iedzīvotāja apkopojošs sociāli demogrāfiskais portrets

Figure 2. A common socio-demographic portrait of happy and unhappy of Latgale inhabitants

Tādējādi tipisks laimīgs Latgales reģiona iedzīvotājs ir precējies, sociāli aktīvs vīrietis vecumā no 20,5 līdz 61 gadam ar vidējiem ienākumiem un augstāko izglītību vai sociāli aktīva sieviete vecumā līdz 44,5 gadiem. Savukārt tipisks nelaimīgs Latgales reģiona iedzīvotājs ir sociāli neaktīvs, neprecēts vīrietis vai sieviete ar augstiem vai zemiem ienākumiem.

Secinājumi Conclusions

1. Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas struktūru veido šādi faktori: apmierinātība ar dzīvi kopumā, pozitīvu emociju esamība, pozitīvs dzīves novērtējums laika perspektīvā.
2. Zems laimes izjūtas līmenis ir aktuāla Latgales reģiona iedzīvotāju problēma (26% respondentu ar pazeminātu laimes izjūtas līmeni).

3. Būtiskākais laimes izjūtas struktūras faktors, kas raksturo laimes izjūtu, ir pozitīvu emociju esamība.
4. Konstatēts, ka Latgales iedzīvotāju laimes izjūtu ietekmē tādi respondentu sociāli demogrāfiskie raksturlielumi kā sociālā aktivitāte, materiālā nodrošinātība un dzimums.
5. Augstākais laimes izjūtas struktūras faktoru līmenis raksturīgs respondentiem ar vidējiem ienākumiem, bet zemākais – respondentiem ar zemiem ienākumiem.
6. Latgales reģiona sievietēm raksturīga augstāka laimes izjūta nekā vīriešiem.
7. Respondentiem ar augstu sociālo aktivitāti raksturīgs augstāks laimes izjūtas līmenis nekā respondentiem ar zemu sociālo aktivitāti. Sociālā aktivitāte ir būtiskākais sociāli demogrāfiskais parametrs, kas ietekmē Latgales iedzīvotāju laimes izjūtu.
8. Tipisks grupas „Laimīgs” pārstāvis ir precējies, sociāli aktīvs vīrietis vecumā no 20,5 līdz 61 gadam ar vidējiem ienākumiem un augstāko izglītību vai sociāli aktīva sieviete vecumā līdz 44,5 gadiem.
9. Tipisks grupas „Nelaimīgs” pārstāvis ir sociāli neaktīvs, neprecēts vīrietis vai sieviete ar zemiem vai augstiem ienākumiem.

Summary

The aim of this scientific research article is to describe the structure of the Latgale inhabitants' feeling of happiness, the influencing socio-demographic factors, as well as the presentation of socio-demographic portraits of the happy and unhappy Latgale inhabitants.

The theoretical interpretation of the happiness phenomenon is based on the findings of positive psychology, according to which happiness is defined as a life satisfaction and positive evaluation of his life and positive emotions over negative emotions.

As the research base Latgale region has been chosen because this is the region of Latvia with the lowest socio-economic development, which is considered one of the poorest regions in the European Union - so it acquires a special topicality of welfare problem, the most important aspect of happiness.

Participated in the survey respondents (n=450) of the Balvi, Ludza, Rezekne, Preili, Daugavpils and Kraslava region.

The empirical research base: the state educational institution, regional public authorities of Latgale and private businesses.

The studied sample stratification was performed according to the following socio-demographic characteristics: sex, age, marital status, education, place of residence, occupation, material security, religious and social activity.

Were used in the following research methods: M. Argyle's „Oxford Happiness Questionnaire (Hills, Argyle, 2002), methodology „Socio-demographic stratification questionnaire (Kalvans, 2011).

The results of survey of literature and empirical study lead the following conclusions:

1. The structure of Latgale inhabitants' feeling of happiness comprises the following factors: „Satisfaction with life in general”, „Existence of positive emotions”, „Positive evaluation of life in time perspective.”
2. Low level of feelings of happiness is an urgent concern of the population of Latgale region (26% of respondents with low levels of feelings of happiness).
3. The most important factor in the structure of feelings of happiness is the „existence of positive emotions.”
4. It was found that the Latgale inhabitants feeling of happiness is affected by socio-demographic characteristics of the respondents as a social activity, material supply and gender.
5. The highest level of the structure factor of happiness characterizes respondents of middle-income.
6. Latgale women tend to be happier than men.
7. A Higher level of happiness feeling of respondents with a high level of social activity is more typical than those with low social activity. Social activity is the most important socio-demographic parameter that affects the Latgale feeling of happiness.
8. The representative of a typical group „Happy” is married, a socially active man under the age from 20.5 to 61 years with middle-income and higher education, or a socially active woman under the age till 44.5.
9. A representative of a typical group „Unhappy” is socially inactive, an unmarried man or woman with a low-or high-income.

Literatūra References

- Adler, N. E., & Newman, K. (2002). Socioeconomic Disparities In Health: Pathways And Policies. *Health Affairs*, 21 (2), 60-76.
- Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness*. London: Routledge.
- Argyle, M. (2003). Causes and Correlates of Happiness, In D. Kahneman, E. Diener, & N. Schwarz (Eds.). *Well being: The foundations of hedonic psychology*, 353-373.
- Argyle, M., & Lu, L. (1990). The happiness of extraverts. *Personality and Individual Differences*, 11, 1011-1017.
- Argyle, M., & Martin, M. (1991). The psychological causes of happiness. In F. Strack, M. Argyle, & N. Schwarz (Eds.). *Subjective well-being. An interdisciplinary perspective*. Oxford: Pergamon Press, pp. 77-100.
- Diener, E., Biswas-Diener, R. (2002) Will money increase subjective well-being? A review and guide to needed literature. *Social Indicators Research* 57, 119 – 169.
- Diener, E., Oishi, S., Lucas, R.E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Review of Psychology*, 54(1), 403-425.
- Diener, E., Seligman, M. (2004). Beyond Money: Toward an economy of well-being. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(1), 1-31.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 81–84.
- Galati, D., & Sotgiu, I. (2004). Happiness and Positive Emotions. In: A. Delle Fave (Ed.). *Positive Psychology. Special issue of Ricerche di Psicologia* 1, 41-62.

- Hills, P., Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: a compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences* 33, 1073–1082.
- Kahneman, D., Diener, E., Schwarz, N. (2003). *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. Russell Sage Foundation Publications.
- Kalvāns, Ē. (2013). *Latgales iedzīvotāju laimes izjūtas struktūra un psiholoģiskās labklājības saturs*. Promocijas darbs. Daugavpils.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (1996). Further examining the American dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 280-287.
- Lyubomirsky, S., & Lepper, H. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46, 137-155.
- Prieto, K.C., Diener, E., Tamir, M., Scollon, C. (2005). Integrating The Diverse Definitions Of Happiness: A Time-Sequential Framework Of Subjective Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 6 (3), 261 - 300.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic Happiness*. New York: Free Press.
- Sheldon, K. M., & Lyubomirsky, S. (2004). Achieving sustainable new happiness: Prospects, practices, and prescriptions. In A. Linley & S. Joseph (Eds.), *Positive psychology in practice*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, pp. 127 – 145.
- Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (Eds.). (2009). *Oxford handbook of positive psychology, 2nd edition*. New York: Oxford University Press.
- Воронов, В.В., Лавриненко, О.Я. (2011). Доходы населения Латвии: уровень, дифференциация, динамика. *Социологические исследования*, 9, с. 47.
- Мишутина, Е.А. (2009). *Социально-философский анализ феномена счастья*. Диссертационная работа. Новочеркас, 186 с.